

Методика преподавания

Илиана Чекова

ПОГЛЕД КЪМ ИСТОРИЯТА НА ПРЕПОДАВАНЕТО НА РУСКИ ФОЛКЛОР И ЕТНОЛОГИЯ В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”¹

Предлагам на вниманието на читателите един ретроспективен поглед към историята на преподаването на руски фолклор и етнология в Софийския университет като проследявам дейността и трудовете на преподавателите, свързани с тази научна област. Разглеждам частично историята на преподаване на славянски фолклор и етнология от основаването на университета в 1888 г. до 1954 г., когато към Катедрата по руска литература започва изучаването на дисциплината “Руски фолклор”. При работата върху обзора са привлечени “Разписи на лекциите в Софийския университет” за периода 1897-1983, съхранявани в Информационния отдел на Университетска библиотека, учебни планове, програми, справочници и студентски книжки, а също така спомени на някогашни студенти-русисти, на бивши и настоящи преподаватели от Факултета по славянски филологии. Изказвам специална благодарност на доц. Евдокия Метева, чиято роля в преподаването на руския фолклор е особено значима. С настоящия текст я поздравявам най-сърдечно за нейния 90-ти юбилей.

*

Историко-филологическият факултет е първият факултет на Висшето училище в София, сега – Софийския университет, основан през 1888 г. “Общославянската етнография и диалектология” е сред първите задължителни дисциплина в програмата на славистите, четена от тогавашния ректор на университета Александър Теодоров-Балан¹. Първоначално именно в рамките на обучението по “Общославянска етнография и диалектология”, а по-късно в рамките на дисциплините “Славянска етнография” и “Славянски фолклор” се осъществява запознаването с руските фолклорни традиции.

Аспекти на различни славянски фолклорни трактовки на популярни митологични сюжети се разглеждат в трудовете на украинския учен

¹ Работата над текста и неговата публикация са осъществени с подкрепата на фонд “Научни изследвания” на СУ “Св. Климент Охридски”.

Михаил Драгоманов², поканен да чете лекции в Университета от големия български литературовед и фолклорист проф. Ив. Шишманов³. М. Драгоманов е автор на няколко студии⁴ по славянски фолклор, излезли в редактираната от проф. Шишманов Сборник за народни умотворения, наука и книжнина (СБНУ).

В полето на славянската етнология и фолклористика като преподаватели в Университета през различни периоди се изявяват Д. Матов, Л. Милетич, Ст. Романски, Цв. Тодоров, Цв. Романска, А. Афанасиева, Й. Холевич и др.

Починалият твърде рано Димитър Матов⁵ поставя основите на етимологията у нас и в духа на миграционната теория прави сравнения на българския фолклор с фолклора на други славянски и балкански народи. В известен период е съредактор на Ив. Шишманов при издаването на СБНУ.

Основоположникът на сравнителното славянско езикознание в България Л. Милетич⁶ дълги години преподава “Славянска етнография” и ръководи “Славянския семинар”, преименуван по-късно в “Семинар по славянско езикознание и етнография”.

Проф. Стоян Романски⁷ води лекционните курсове по обща и историческа славянска етнография “Славянска етнография”, “Увод в славянската етнография”, “Славянска митология”, “Славянски обичаи”, “Славянски свадбени и погребални обичаи”, “Славянските народи”, “Славянски бит”, “Славянска народна вяра” и др., чиито наименования достатъчно красноречиво говорят за общославянската етнологична проблематика, върху която са поставени.

Вниманието към руските фолклорни традиции е насочвано и в лекциите по руска литература на М.Г.Попруженко, чел успоредно с тях курсове по “Руска народна поезия” през учебната 1927/28, 1933/34 и 1935/36 г. и “Руска народна словесност” през учебната 1938/1939 и 1942/43.

Сведения и текстове за източнославянските традиции и фолклор присъстват в учебната литература по “Славянски фолклор” и “Славянска етнография”, подготвена от преподавателите на тези дисциплини през 50-те – 70-те години: Цветан Тодоров⁸ – “Лекции по славянска етнография” С., 1952⁹ и Цветана Романска¹⁰ – “Славянски фолклор. Очерци и образци” С. 1963, “Славянските народи. Етнографска характеристика” С. 1969¹¹.

В отделни статии Ц. Романска разглежда в сравнително-исторически аспект някои фолклорни жанрове на славянските народи – пословици, песни и героичен епос. Сред тях присъстват руски и украински текстове, а така също и песни за Освободителната война в руския фолклор¹².

Изследователката проявява специален интерес към бита и фолклора на руските староверци в България. През летните месеци от 1951 г. до 1957 г. тя посещава с. Казашко, Варненско, и описва неговата история и традиции¹³. Както е известно, руското старообрядско население в България живее компактно в две селища – с. Татарница, сега част от с. Айдемир, Силистренско, основано в края на XVIII в., и с. Казашко, Варненско, съществуващо от началото на XX век. Теренно проучване на техния език, обичаи и фолклор правят редица български езиковеди, етнографи и фолклористи.

Проф. Цветана Романска е основател и ръководител на Кръжока по славянска етнография и фолклористика. Осем години след нейната смърт (1969), през 1976 година кръжокът, вече назван на нейно име, възстановява дейността си под ръководството на старши преподавател Антонина Афанасиева-Колева¹⁴ и действа до 1990 г. В значителна част от кръжочните и дипломни работи, разработени в него както на базата на собствен теренен материал, така и на публикувани материали от другите славянски страни, руският фолклор присъства като част от двустранни и тристранни сравнителни и съпоставителни фолклористични проучвания. През 1980 година ст. пр. Афанасиева осъществява студентска експедиция в селата Татарница и Казашко с участието на тогавашните студенти Валентина Пирова, Флорентина Бадаланова, Татяна Кметова и др.

По време на студентски теренни проучвания в Добруджа през 90-те години под ръководството на доц. Йорданка Холевич с участието на Валентина Пирова, Ренета Гетова, Томислав Дяков, Мария Илчевска и др. са събирани също така и фолклорни материали, отнасящи се до руските старообрядци и оформени по-късно в дипломни работи. Архивите на изброените фолклорни експедиции се съхраняват, но все още не са изучени напълно.

На езика на старообрядските села обръща специално внимание и съществувалият през 70-те години във Факултета по славянски филологии Кръжок по руска диалектология, който също провежда теренни проучвания там. Няколко последователни години през лятото староверците са посещавани от преподавателите в Катедрата по руски език М. Леонидова¹⁵, А. Кошелев и Цв. Йотов. Те имат възможността да чуят автентични руски фолклорни песни и разкази, но за съжаление архивът им не е запазен.

В резултат на студентска диалектоложка експедиция под ръководството на доц. Цветан Йотов към Катедрата по руски език са защитени 3 дипломни работи върху старообрядските говори с привличане на езикови и етнографски материали. През 80-те години е осъществено съвместно теренно проучване по диалектология сред

руските старообредци у нас на полската изследователка И. Пабис и доц. Цв. Йотов като част от по-голяма тема за типологията на руските говори в чуждоезично обкръжение в Полша, България и Украйна¹⁶.

През втората половина на 80-те години говорите в с. Айдемир, Силистренско, са изследвани от д-р Сергей Иванов, тогава гл. асистент към Катедрата по руски език, при активно участие на д-р Клаус Щайнке, в този период преподавател в Хайделбергския университет, Германия. Под ръководството на С. Иванов в края на 1980-те и началото на 1990-те години са защитени и около 10 дипломни работи на студенти от специалност “Руска филология”.

До тук разгледахме присъствието на руския фолклор в три направления: в рамките на обучението по славянска етнография и славянски фолклор от основаването на Университета до 80-те г на ХХ в.; успоредно на обучението по руска литература в началния му етап; и във връзка с различни фолклорни и диалектоложки експедиции на преподаватели и студенти от Факултета по славянски филологии, обхващащи руското старообредско население в България. Сега обръщаме поглед към историята на преподаването на “Руски фолклор” като отделна дисциплина за студенти-русисти.

През есента на 1946 г. към Историко-филологическия факултет на Софийския университет “Св. Кл. Охридски” се разкрива специалност “Руска филология”, именувана тогава “Руски език и литература”. След структурна реформа, с въвеждането на системата на катедрите, в рамките на специалността се създават съответно Катедрата по руски език и Катедрата по история на руската литература¹⁷, които към 1954 г. окончателно се обособяват като самостоятелни звена с отделни ръководители – съответно проф. Н. М. Дилевски и проф. В. Велчев (по-късно Е. Георгиев, С. Русакиев и др.).

Първоначално русистите изучават дисциплината “Славянска етнография”, четена от доц. Цв. Тодоров и ас. Цв. Романска (Вранска), след това от учебната 1953/54 – “Славянска етнография със славянски фолклор”, а от учебната 1954/55 – две самостоятелни дисциплини “Славянски фолклор” и “Руски фолклор”, водени от същите преподаватели. През учебната 1948/49 година Цв. Тодоров чете курс “Източни славяни”, който, по всяка вероятност, също е във връзка с новооткритата специалност “Руски език и литература”. По-късно за русистите отпада “Славянският фолклор” и остава само “Руският фолклор”, поет от Е. Метева¹⁸. Така постепенно “Руският фолклор” се откъсва от “Славянският фолклор” и преподаването му преминава към Катедрата по руска литература, обвързвайки се с литературоведската подготовка на студентите.

Ето накратко за началните етапи в развитието на дисциплината “Руски фолклор” и нейното съжителство с други дисциплини в програмата на русистите¹⁹: от учебната 1954/55 г. – “Славянски фолклор” (IX семестър), “Руски фолклор” (III семестър), “История на староруската литература и литературата на XVIII в.” (IV семестър); от учебната 1956/57 – “Руски фолклор”, “История на староруската литература и литературата на XVIII в.”; от учебната 1966/67 г. – “Фолклор, стара руска литература и литература на XVIII в.” (III, и IV семестър); от учебната 1967/68 – “Староруска литература с фолклор” (III, и IV семестър); от учебната 1974/75 г. – “Руски фолклор и стара руска литература” (II и III семестър); от учебната 1979/80 – “Руски фолклор” (I семестър) и “Стара руска литература” (II семестър) като самостоятелни дисциплини.

На доц. Метева дължим основното формиране и изграждане на “Руския фолклор” и “Старата руска литература” като дисциплини, преподавани от нея до 1980 г. В обучението традиционно бива използвана христоматията на Симеон Русакиев²⁰ “Русский фольклор” С., 1956²¹, която търпи три издания. Доц. Метева е автор на учебника “Русский фольклор” С., 1982²², който се приема много добре и до сега сред студентите. В него силно се акцентира върху поетиката на руските фолклорни текстове и на паралелите между тях и произведения от българския фолклор. Така учебникът може да се определи като новаторски и за руската, и за българската учебна литература по фолклор от 80-те години на XX век.

Евдокия Метева е автор на студии, посветени на руската и съветската песен и поезия, тяхната фолклоризация и рецепция в България²³. Десетилетие по-късно тя написва обзорна статия за руските духовни стихове, в която очертава поетиката им²⁴. Така авторката се стреми да запълни липсата на този жанр в българската учебна литература по руски фолклор. В подготвените през 1999 г. трето издание на учебника ѝ, както и на второ издание на христоматията по руски фолклор на Л. Боева, са предвидени отделни глави за духовните стихове, но за съжаление издателството загубва авторските ръкописи.

Доц. Метева има заслуги и при откриването на специалността “Руска филология” в Шуменския университет “Св. Константин Преславски. От 1973 до 1985 г. в Шумен тя чете лекции и води упражненията по “Руски фолклор” и “Староруска литература”.

От 1972 г. упражненията, а по-късно и лекциите са поверени на Людмила Боева²⁵. Тя става редовен преподавател от 1982 г. (преди това е научен сътрудник в БАН) и води курсовете по “Руски фолклор”²⁶, “Стара руска литература и литература на XVIII век” до 2001 г. В учебния план на “Руска филология” от 80-те години “Руският фолклор”

е вече дисциплина със самостоятелен изпит, отделен от “Старата руска литература”, която обаче образува общ курс с “Руската литература на XVIII век”. В началото на 90-те години двете литератури се обособяват като самостоятелни дисциплини с отделен хорариум. Заслугата за това несъмнено принадлежи на Л. Боева. Нейни асистенти (редовни и хонорувани) през различни периоди са Светлана Ставрева, Емил Николов, Елка Тотолакова, Ангелина Вачева, Илиана Чекова, Екатерина Анастасова и Радослава Илчева. През периода 1977-1983 и 1998-1999 г. проф. Л. Боева ръководи същите дисциплини и в Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”. Автор е на учебната христоматия “Русский фольклор. Очерки и образцы” С., 1991²⁷, която се използва в обучението и днес.

Проф. Боева въведе в преподаването духовните стихове и съвременния градски фолклор, а така също разшири представата за съветския фолклор с опозиционни текстове. Духовните стихове бяха несправедливо пренебрегвани от съветската наука поради идеологически причини. Те липсват в повечето руски, а така също и в българските христоматии и учебници от средата на XX век. Въпреки това интересът към духовните стихове през различни периоди не стихва. Българските изследователи също не остават длъжници на този жанр²⁸.

Опозиционният фолклор логично също не влиза в христоматиите от преди промените. В “Русский фольклор. Очерки и образцы” С., 1991 вече има три примера на опозиционни частушки. Градският фолклор тогава е все още неразорана територия, но е намерен подходът и към неговото адекватно поднасяне.

Със своите завладяващи лекции доц. Метева, а по-късно и проф. Боева съумяват да създадат у слушателите си искрен интерес и емоционално отношение към руския фолклор, станал любима дисциплина на много поколения студенти.

След кончината на проф. Л. Боева от 2001 г. до настоящия момент курсовете по руски фолклор и стара руска литература се четат от гл. ас. д-р Илиана Чекова²⁹. Тя започва да води семинарните занятия по руски фолклор още като докторантка и хоноруван преподавател от 1991 г., а от 1995 г. като редовен преподавател. Във връзка с утвърждаване на новия учебен план на специалност “Руска филология” и въвеждане на единна система за кредитни единици през 2003 г. по инициатива на И. Чекова дисциплината “Руски фолклор” е преименувана в “Руски фолклор и етнология”. Новото название насочва към разширяване и допълване на нейния предмет, така също и към задълбочаването на научната методология.

Аспекти на съвременната киберкултура, киберфолклор и новите форми на електронна словесност са засегнати и в задължителния за русистите-бакалаври курс “Съвременна руска литература и култура” (осми семестър), воден от доц. Ренета Божанкова³⁰.

Към Катедрата по руска литература през различни години се обявяват спецкурсове и свободноизбираеми дисциплини (СИД), които пряко или косвено съдействат за изучаването на руския фолклор и старата руска литература. Ръководят се от университетски преподаватели и от специалисти, принадлежащи към други институции. Всеки от тях добавя в полето на знанието спецификата на своите интереси и културен хоризонт.

От 1987 г. до към 2002 г. студентите от ФСФ слушат свободноизбираемата дисциплина (по старата терминология – спецкурс) “Етнография”, от 1998 с уточнението “Руска етнография”, а през 90-те години преименувана в “Руска етнология”. За времето на своето съществуване тя е четена от Елена Марушиакова³¹, Илиана Чекова, Флорентина Бадаланова³² и Екатерина Анастасова³³.

Ст. н. с. Йосиф Мороз е известен сред студентите със свободноизбираеми дисциплини, които разглеждат в сравнение библейски, византийски, старобългарски и староруски образи и сюжети: “Реликты аграрно-календарного мифа в древнерусской и староболгарской литературах”; “Языческие мотивы в древнерусской христианской литературе”; “Основные закономерности контаминации языческих и христианских представлений в древнерусской и староболгарской литературах”; “Мифотворчество, религия, литература”; “Древни образи и сюжети във византийските хроники, старата българска и старата руска литература”³⁴. Автор е на няколко студии по тази проблематика.

От учебната 2005/2006 г. д-р И. Чекова чете СИД “Бит и ритуал в стара Русия (XI–XVII в.)”, в която се разглеждат битови и ритуални измерения на руската култура от Средновековието в Киевска и Московска Русия: празници, ежедневието, социално устройство, право, образование, медицина, пътувания, вярвания, суеверия и др.

От три години (2007-2010) студентите имат възможност да чут СИД “Християнска агиология и народни вярвания” на ст. н. с. Елена Томова³⁵. На основата на литературни, иконографски и фолклорни извори (жития на общохристиянски, български и руски светци) се осветяват теоретично проблемите на християнската агиология. Специално внимание е отделено на представите за светост и на фолклорното творчество на руските старобредци в България.

Руският фолклор и етнология присъстват и в стартиралата от учебната 2002-2003 г. към Катедрата по руска литература магистърска про-

грама “Руско литературознание”, по-късно преименувана в “Литература и култура на Русия” – в модулите “Архетипика на преданията на източните славяни” на Й. Мороз; “Празници и ежедневиe през руското Средновековие” и “Руска агиология” на И. Чекова; “Руска литературна антропонимика” и “Руските литературни митове” на Р. Илчева³⁶.

Изучаването на руския фолклор и етнология в Софийския университет преминава през различни етапи на развитие. То не е затворено единствено в себе си и откликва на новите тенденции, оформящи хуманитаристиката в България, Русия и Западна Европа. Съвременното преподаване на дисциплината се стреми към съхраняване на традицията, но и към отвореност за нови тенденции в развитието на фолклора и етнологията. Негова цел е да провокира интерес към руския фолклор, етнология и литература, към общото и специфичното в руската и българската фолклорна култура, към тяхната типология и уникалност, а в по-широк план – към етнологичното познание.

ЛИТЕРАТУРА

Андрейчин 1960 – *Андрейчин Л.* В памет на проф. Стоян Романски. – Български език и литература, 1959, №. 2; Езиковедски и етнографски изследвания в памет на академик Стоян Романски, 1960.

Арnaudов 1969 – *Арnaudов М.* Научното дело на Димитър Матов // Очерци по българския фолклор, т. I, С., 1969.

Атанасова 1998 – *Атанасова Е.* Старообредците в България – мит, история, идентичност. С., 1998.

Атанасова 2006 – *Атанасова Е.* Етничност, традиция, власт – етюди за прехода. С., 2006.

Бадаланова 1984 – *Бадаланова Ф.* За един възможен контакт между създателите на руския героичен епос и волжско-камските българи. Български фолклор, год. 10, кн. 1, 1984, 30-44.

Бадаланова, Плюханова 1989 – *Бадаланова Ф. Плюханова М.* Средновековие исторически формули: “Москва/Търново Новый Цариград”. – Ученые записки Тартуского Государственного Университета, вып. 855. Труды по знаковым системам. XXIII. Текст, Культура, семиотика нарратива. Тарту 1989, 80-94.

Бадаланова, Терновская 1993 – *Бадаланова Ф. Терновская О.* Жать=рожать (К ритуальным параметрам метафоры) – Годишник на СУ, ФСФ, т. 86, кн. 1, 1993, 163-191.

Бадаланова, Плюханова 1993 – *Бадаланова Ф. Плюханова М.* Средновековная символика власти в Slavia Orthodoxa. – Годишник на СУ, ФСФ, кн. 2, т. 86, 1993, 95-164.

Бадаланова 1995 – *Бадаланова Ф.* “Дивна града” – девица и невяста, съпруга и вдовица. А понякога и блудница. – В: Епос – Етнос – Етос. С., 1995, 137-196.

Биографско-библиографски сборник 1968 – *Биографско-библиографски сборник.* Софийски университет “Климент Охридски”, Факултет по славянски филологии. С., 1968.

Боева 1981 – *Боева Л.* К методике преподавания руского фолклора. – Болгарская русистика, 1981, № 6, 25-28.

Боева 1991 – Русский фолклор. Очерки и образцы. С., 1991.

Боева 1995 – *Боева Л.* Юбилей Евдокии Метевой. – Болгарская русистика, 1995, № 1, 70-72.

Божанкова 2006 – *Божанкова Р.* Киберфолклор. – Альманах “Мир филолога”. Москва, 2006.

Божанкова 2007 – *Божанкова Р.* Киберфолклор – Езиков свят, Благоевград, №1, 2007.

Божанкова 2007а – *Божанкова Р.* Киберкултурата като програма и свобода – В: Реката на времето. Сб. статии в памет на проф. Людмила Боева. Съставители А. Вачева и И. Чекова. С., 2007, 376-380.

Божанкова 2007б – *Божанкова Р.* Кафедра русской литературы Софийского университета /Литературоведческая русистика в Болгарии/. – Болгарская русистика. Альманах. С., 2007.

Градинарова, Липовска 2007 – *Градинарова А., Липовска А.* Кафедра руского языка в Софийском университете им. Св. Климента Охридского /Лингвистическая русистика в Болгарии/. – Болгарская русистика. Альманах. С., 2007.

Вачева, Чекова 2007 – Основни дати в научната биография на проф. дфн Людмила Йосифовна Боева. – Реката на времето. Сб. статии в памет на проф. Людмила Боева. Съставители А. Вачева и И. Чекова. С., 2007, 460.

Годишник “Онгъл” 2003 – Чл.кор.проф. Цветан Тодоров Белчев (1899-1962). – Езици на общуването (Фолклор и религия). Годишник на асоциация “Онгъл”, т. 3, год. III, С., 2003, 10.

Динеков 1980 – *Динеков П.* Деветдесет години (Слово, произнесено на тържественото събрание във връзка с деведесетгодишнината на Факултета за славянски филологии) – Съпоставително езиковедство, 1980, №. 3.

Драгоманов 1889, 1 – *Драгоманов М.* “Славянските сказания за пожертвуване на собственото дете” (СБНУ, кн. 1, 1889, 65-96).

Драгоманов 1890, 2, 3 – *Драгоманов М.* “Славянските сказания за рождението на Константина Велики” (СБНУ, кн. 2, 1890, 132-184; кн. 3, 1890, 206-246).

Драгоманов 1891, 4 – Драгоманов М. “Славянските преправки на една евангелска легенда” (СБНУ, кн. 4, 1891, 257-270).

Драгоманов 1891, 5, 6 – Драгоманов М. “Славянските преправки на Едиповата история” (СБНУ, кн. 5, 1891, 267-310; кн. 6, 1891, 239-304)

Драгоманов 1892, 7, 8, 1894, 10 – Драгоманов М. “Забележки върху славянските религиозни и етически легенди” (СБНУ, кн. 7, 1892, 245-312; кн. 8, 1892, 257-314; кн. 10, 1894, 3-68).

Илчева 1998 – Илчева Р. Всадник - конь в литературах Slavia orthodoxa. – В: Tradycja i inwencja. Watki i motywy obiegowe w dawnych literaturach slowianskich. Lodz, 1998.

Илчева 1999 – Илчева Р. Триадата конник - кон - змия в поемата на А.С. Пушкин “Медният конник”. – Език и литература, 1999, № 2-3, 1999, 39-46.

Илчева 2002 – Илчева Р. Руската русалка. – Болгарская русистика, 2002, № 2, 24-28.

Илчева 2004 – Илчева Р. Име и литература. – В: Слово, време, литература: Юбилеен сборник по случай 80-годишнината на професор Иван Цветков. С., 2004, 89-99.

Илчева 2006 – Илчева Р. Литературната антропонимика: въпроси и опит за отговори. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 8. В. Търново, 2006, 119-124.

Леонидова 1973 – Леонидова М. Один восточнославянский диалект в южнославянском окружении (к проблеме лексической интерференции). – Славистични изследвания. Кн. III, С., 1973, 224-230.

Метева 1970 – Метева Е. Руската революционна песен в България (1878-1944). – Годишник на СУ, ФСФ, т. 64, Кн. 2, 1970, С., 1972, 157-233.

Марушиакова, Попов 1993 – Марушиакова Е., Попов В. Циганите в България. С., 1993.

Марушиакова, Попов 1997 – Марушиакова Е., Попов В. Песента за моста. Студии романи, т. 3-4. С., 1997.

Метева 1972 – Метева Е. Съветската масова песен в България през 30-те години. – Годишник на СУ, ФСФ, т. 66, Кн. 2, 1972, С., 1973, 97-172.

Метева 1972а – Метева Е. Руската революционна и съветската масова песен в България през периода на въоръжената антифашистка борба. – Годишник на СУ, ФСФ, т. 67, Кн. 2, 1972, С., 1974, 49-96.

Метева 1978 – Метева Е. Аспекти фолклоризации русской гражданской поэзии в Болгарии. – Славистични изследвания. Кн. 4, Сборник, посветен на VIII международен конгрес на славистите. С., 1978, 221-233.

Метева 1982, 1991 – *Метева Е.* Русский фолклор. С., 1982, С., 1991 (II-ро изд.)

Метева 1988 – *Метева Е.* Основни стилови линии в руската и българската революционна поезия до Октомврийската революция. – Литературна мисъл, 1988, Година XXXII, № 7, 47-59.

Метева 2005 – *Метева Е.* Русские духовные стихи в их жанровой специфике. – Българска русистика, 2005, № 1-2, 35-42.

Младенов 1984 – *Младенов М.* Сто и двадесет години от рождението на Димитър Матов (15.V.1864-15.IX.1896) – Българска етнология, №. 1984, 4, 30-34.

Младенов 1920 – *Младенов Ст.* Из историята на Украинско-българските литературни отношения. 3. Научната деятелност на М. П. Драгоманов в България. – Украинско-български преглед, Година I, Брой 17, 15 юни, 1920, 149-151.

Младенова 1992 – *Младенова М.* 150 години от рождението на Михайло Драгоманов. – Български фолклор, 1992, № 2, 78-80.

Мончева 1983 – *Мончева Л.* Навременна и необходима книга. Евдокия Метева, Русский фолклор, София, “Наука и изкуство”, 1982, 260 с. – Език и литература 1983, № 5, 102-104.

Мороз 1991 – *Мороз Й.* Женски демонични образи в българския фолклор и вярвания; С., 1991.

Мороз 2002 – *Мороз Й.* Откъде светиите започват да маршируват. С., 2002.

Мороз 2003 – *Мороз Й.* Жертвоприношение на деца в езичеството и християнството, С., 2003.

Мороз 2005 – *Мороз Й.* Сказки византийского двора. С., 2005.

Мороз 2006 – *Мороз Й.* Женский травестизм в мужских монастырях (II–VII вв.). М., 2006.

Мороз 2007 – *Мороз Й.* Инцест и кръвен данък на боговете. С., 2007.

Мурдаров 1987 – *Мурдаров Вл.* Любомир Милетич. С., 1987.

Пабис, Йотов 1985 – Pabis I. (P), Йотов Ц. (НРБ), Próba typologizacji rosyjskich wysp gwarowych w otoczeniu obcojęzycznym. Na materiale gwar rosyjskich w Polsce, w Bułgarii i na Ukrainie. – В: IX Международный съезд славистов. Киев, сентябрь 1983 г. Научно-информационные материалы. Отв. ред. Г.В.Степанов. М., 1985, 78.

Петров 2001 – *Петров И.* По ту сторону добра и зла. 90 години от рождението на проф Симеон Русакиев. – Българска русистика, 2001, № 1, 66-68.

Пирова 2006 – *Пирова В.* Антонина Афанасиева-Колева – или образът на истинския славист. – В: Славистика и общество. Съставители М. Младенова, И. Монова. С., 2006, 41-42.

Романска 1958 – *Романска Цв.* Фолклорът на русите-некрасовци от с. Казашко, Варненско. – Годишник на Софийския университет, Филологически факултет, т. LIII, 1958, 493-614.

Романска 1959 – *Романска Цв.* Риболовът на русите-некрасовци от с. Казашко, Варненско (Принос към етнографското проучване на черноморския риболов). – Годишник на Софийския университет, Филологически факултет, т. LIV, 1959/60, 353-446.

Романска 1960 – *Романска Цв.* Някои етнографски особености на с. Казашко, Варненско, и на русите-некрасовци, които го населяват. – В: Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски. София, 1960, 563-589.

Романска 1963, 1970 – *Романска Цв.* Славянски фолклор. Очерци и образци. С., 1963, С., 1970 (II-ро изд.).

Романска 1969, 77 – Славянските народи. Етнографска характеристика. С., 1969, С., 1977 (II-ро изд.)

Русакиев 1956, 1962, 1975 – *Русакиев С.* Русский фольклор. С., 1956 (литопечат), С., 1962 (II-ро изд.), С., 1975 (III-то изд.).

Русакиев 2000 – *Studia slavica*: Сборник, посветен на 90-годишнината от рождението на проф. д-р Симеон Русакиев. Шумен, 2000.

Стойкова 2005 – *Стойкова Ст.* Професор Цветана Романска в живота и в науката. Далечни спомени. – Български фолклор, 2005, № 2, 94-99.

Стойкова 2005а – Библиография на научните трудове на професор д-р Цветана Романска. – Български фолклор, 2005, № 2, 100-110.

Терзийска 2004 – *Терзийска Л.* Драгомановата следа в българската наука. – Български ежегодник. Българският щоричник. Български годишник. Харьков - Киев, 2004, 131-143.

Тодоров 1952 – Лекции по славянска етнография. С., 1952 (литопечат).

Томова 1978 – *Томова Е.* Публикации за фолклора на старообредците в България и за събирането на руски фолклор: Фолклор русских некрасовцев в Болгарии. – Във: Второй симпозиум болгарских аспирантов. М., 1978, 98-108.

Томова 1978а – Житие Феодосия Печерского и фольклор. – Във: Второй симпозиум болгарских аспирантов. М., 1978, 110-118.

Томова 1978б – Фолклорни елементи в житията на Иван Рилски и Теодосий Печерски. – Български фолклор, 2, 1978, 54-61.

Томова 1979 – Фолклорни експедиции в Московския държавен университет. – Български фолклор, 1979, № 2, 68-72.

Томова 1979а – Славянские жития основателей монастырей как тематическая разновидность типа пространного жития. – *Palaeobulgarica*, III, 1979, № 2, 55-68.

Томова 1983 – Проблеми при изучаването на фолклора на руситене-некрасовци в България. – В: Литературознание и фолклористика. В чест на акад. Петър Динеков. Отг. ред. Ат. Стойков. С., 1983, 458-463.

Томова 1994 – Жени-светици в Източното православие. С., 1994.

Холевич 2006 – *Холевич Й.* Професор Цветана Романска – ученият и учителят. – В: Славистика и общество. Съставители М. Младенова, И. Монова. С., 2006, 38-40.

Чекова 1993 – *Чекова И.*: Людмила Боева. Русский фольклор. Очерки и образцы. С., 1991. – Български фолклор, 1993, № 2, 106-110.

Чекова 2003 – *Чекова И.* Професор Людмила Боева (1934–2001). – Древняя Русь. Вопросы медиевистики, № 1 (11), М., 2003, 123-130.

Чекова 2003а – *Чекова И.* Коледният текст (Етноложки наблюдения върху руската фолклорна традиция). – Езици на общуването (Фолклор и религия). Годишник на асоциация “Онгъл”, т. 3, год. III, С., 2003, 31-38.

Чекова 2003б – *Чекова И.* Паломничество в святыте земи в русской фольклорной традиции. – *Jews and Slavs, Volume 10.* Edit by W. Moskovich and S. Schwarzband. Semiotics of Pilgrimage. Jerusalem 2003, 55-72.

Чекова 2003в – *Чекова И.* Эпос, мифы и мифологемы в древнейшем летописании Киевской Руси. – *Ruthenica*, т. 2, Киев, 2003, 85-92.

Чекова 2006 – *Чекова И.* Георгий Победоносец и Димитрий Солунский в русском фольклоре. - 60 години руска филология в СУ “Св. Кл. Охридски”, Сб. научни статии; Русская филология в Софийском университете. К 60-летию специальности. Редколегия. Раздел Литературознание: Г. Петкова, Р. Корсемова, А. Вачева. Съставители: А. Градинарова, А. Липовска. С., 2006, 358-368.

Чекова 2007 – *Чекова И.* Библиография на трудовете на дфн Людмила Боева – Реката на времето, 461-474.

Чекова 2008 – *Чекова И.* Свети Георги Победоносец и свети Димитър Солунски в руските духовни стихове. – В: Християнска агиология и народни вярвания. Сборник в чест на ст. н.с. Елена Коцева. Ред. колегия: А. Милтенова, Е. Томова, Р. Станкова. С., 2008, 293-309.

Чекова 2009 – виж: *Чекова, И.* Руските духовни стихове – аспекти на изследване. – В: Доброе слово дати. Славистични изследвания, посветени на 65-годишния юбилей на доц. д-р Лиля Мончева. Шумен, 2009, 67-79.

Чекова – Чекова И. Преподаване на руски фолклор и етнология в Софийския университет “Св. Кл. Охридски”. – В: България – Русия – посоки на взаимодействие. (под печат).

Шишманов 2005 – Иван Д. Шишманов - Форумът. Шишманови четения. Кн.1. Гл. ред. Р. Дамянова. С., 2005.

БЕЛЕЖКИ

¹ [Динеков 1980: 34]

² За М. Драгоманов: [Младенов 1920; Младенова 1992; Терзийска 2004]

³ За Ив. Шишманов: [Шишманов 2005]

⁴ [Драгоманов 1889, 1; Драгоманов 1890, 2, 3; Драгоманов 1891, 4; Драгоманов 1891, 5, 6; Драгоманов 1892, 7, 8, 1894, 10].

⁵ За Д. Матов: [Арнаутов 1969; Младенов 1984]

⁶ За Л. Милетич: [Мурдаров 1987]

⁷ За Ст. Романски: [Андрейчин 1960]

⁸ За Цв. Тодоров: [Годишник “Онгъл” 2003]

⁹ [Тодоров 1952]

¹⁰ За Цв. Романска: [Биографско-библиографски сборник 1968: 137; Стойкова 2005; Стойкова 2005а; Холевич 2006]

¹¹ [Романска 1963, 1970; Романска 1969, 1977]

¹² Вж. № 50, 88, 90, 106, 92 от Библиография на научните трудове на професор д-р Цветана Романска при [Стойкова 2005а].

¹³ [Романска 1958, Романска 1959, Романска 1960]

¹⁴ За А. Афанасиева: [Пирова 2006]

¹⁵ [Леонидова 1973]

¹⁶ [Пабис, Йотов 1985]

¹⁷ [Градинарова, Липовска 2007: 13-14; Божанкова 2007б: 68].

¹⁸ За Е. Метева: [Биографско-библиографски сборник 1968, 122-123; Боева 1995]

Доц. Метева е удостоена с много награди, които говорят за високата оценка на нейната преподавателска и научна дейност.

¹⁹ По спомени на доц. Е. Метева през първата година (1954 г.) от включването на “Руски фолклор” към дейността на Катедрата по руска литература лекциите поема Цв. Романска, тъй като тя е заета с подготовката и преподаването на нововъведения курс лекции по “Староруска литература и литература на XVIII в.”. Е. Метева взема часовете от следващата година. В разписите на лекциите от този период обаче не се отбелязва името ѝ във връзка с “Руския фолклор”, а само

при “Староруската литература и литературата на XVIII в.”. То е отразено едва в разписа за учебната 1966/67.

За изясняване историята на преподаването на “Руски фолклор” при русистите ми помогнаха както “Разписите на лекциите в Софийския университет” и спомените на доц. Е. Метева, така също документацията и спомените на възпитаници от първия випуск “Руска филология” 1946-1950 – проф. М. Гургулова и М. Наков, на русисти от следващи випуски: 1949/53 – Н. Басмаджиева, 1953/58 – К. Канева, 1968/72 – доц. С. Богданова, 1969/1974 – Е. Миладинова, 1973/77 – доц. Цв. Ралева, 1977/82 – доц. А. Липовска, 1981/86 – А. Вачева и др., които любезно ми предоставиха студентските си книжки или ми съобщиха данните от тях. Учебните планове на “Руска филология”, програми и студентски справочници, съхранявани от Н. Делева в Катедрата по руска литература, ме ориентираха в преподаването на задължителните и свободноизбираемите дисциплини през 90-те г.

²⁰ За С. Русакиев: [Русакиев 2000; Петров 2001]

²¹ [Русакиев 1956, 1962, 1975]

²² [Метева 1982, 1991]. Рецензия: [Мончева1983].

²³ [Метева 1970; Метева 1972; Метева 1972а; Метева 1978, Метева 1988]

²⁴ [Метева 2005]

²⁵ За Л. Боева: [Чекова 2003, Чекова 2007; Вачева, Чекова 2007].

²⁶ Вижданията на проф. Боева за преподаването на фолклора са отразени в статията [Боева 1981].

²⁷ [Боева 1991]. Рецензия: [Чекова 1993].

²⁸ За изследването на духовни стихове в България: [Чекова 2009].

²⁹ Изследвания на И. Чекова по руски фолклор: [Чекова 2003а; Чекова 2003б; Чекова 2006; Чекова 2008]. За старата руска литература и фолклора: [Чекова 2003в и др.]. За съвременното състояние на дисциплината: [Чекова].

³⁰ [Божанкова 2006; Божанкова 2007; Божанкова 2007а]

³¹ Е. Марушиакова е научен сътрудник към Етнографския институт с музей при БАН и е известна с изследванията си за бита и фолклора на циганите: [Марушиакова, Попов 1993; Марушиакова, Попов 1997].

³² Ф. Бадаланова е преподавател по българска и славянска антропология в Софийския университет от 1992 до 1994 и едновременно с това научен сътрудник към Института за фолклор при БАН, по-късно става изследовател към Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. Част от публикациите на Ф. Бадаланова, свързани с руския и българския фолклор: [Бадаланова 1984; Бадаланова, Плюханова 1989;

Бадаланова, Терновска 1993; Бадаланова, Плюханова 1993; Бадаланова 1995].

³³ Е. Атанасова е научен сътрудник към Института за фолклор при БАН. Тя води занятия по руски фолклор на русистите през учебната 1997/98, 2001/2002 и 2009/2010. От 1997 до 2008 чете “Български фолклор” и “Славянска етнология” на студентите от Историческия факултет на Софийския университет. Главните ѝ проучвания са свързани с историята и традициите на руските старообредци в България. Автор е на две монографии: [Атанасова 1998; Атанасова 2006].

³⁴ Й. Мороз е научен сътрудник към Центъра за славяно-византийски проучвания “Проф. Ив. Дуйчев”. Автор е на шест монографии: [Мороз 1991; Мороз 2002; Мороз 2003; Мороз 2005; Мороз 2006; Мороз 2007].

³⁵ Е. Томова е научен сътрудник към Секцията по старобългарска литература на Института за литература при БАН и преподавател по руски фолклор и стара руска литература към Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”. Публикации за фолклора на старообредците в България и за събирането на руски фолклор: [Томова 1978; Томова 1983; Томова 1979]. За старата руска литература, фолклора и старата българска литература: [Томова 1978а, Томова 1978б, Томова 1979а, Томова 1994].

³⁶ Р. Илчева е научен сътрудник към Института за литература при БАН. През периода 1998-2000 преподава руски фолклор и руска литература (XI-XVIII в.) (лекции и упражнения) в Смолянския филиал на ПУ “Паисий Хилендарски”, а през учебната 2000/2001 чете лекции по руски фолклор, стара руска литература и руска литература от XVIII век в Пловдивски университет. Публикации по руска етнология и антропонимика: [Илчева 2002; Илчева 2004; Илчева 2006]. За декодиране на литературни митове: [Илчева 1998; Илчева 1999 и др.]